

דבר העורכות

לימור זר-גוטמן וענבר כהן

החיבור בין משפט לטיפול, העומד בבסיס גיליון זה והגיליון הבא של כתב העת שיתפרסם בעוד כמה חודשים, כמוהו כחיבור בין מאדים לנוגה. שני עולמות התוכן שונים במהותם ואף מנוגדים האחד למשנהו. המשפט שואף לקיים שיח רציונלי, אובייקטיבי ובעל נראות ציבורית, ואילו הטיפול שואף לקיים שיח אישי, סובייקטיבי ואינטימי. עם זאת, החיבור בין שני העולמות פותח צוהר לעולם שלם משותף המציע דרכים חדשניות לייצוג משפטי, לשילוב בין עבודה טיפולית לעבודה משפטית ולהתבוננות על המשפט דרך משקפיים טיפוליים.

החיבור בין משפט לטיפול זוכה להכרה רבה ועמוקה בעיקר בעשור האחרון, הן מבחינה מחקרית-אקדמית והן באמצעות פיתוח פרויקטים המשלבים מתן ייצוג משפטי ושירותים טיפוליים מגוונים. המאמרים בשני גיליונות הסימפוזיון בנושא מכסים היבטים אלו – חלקם מציגים מחקר אקדמי עדכני בנושא, וחלקם מציגים פרויקטים חדשניים המבוססים על המחקר האקדמי הפורה בתחום המשפט וטיפול. המאמרים מדגימים כיצד המחקר מפרה את הפרויקט, והפרויקט בתורו מפרה את המחקר. שילוב מנצח של אקדמיה ופרקטיקה לטובת הכלל.

בעבר הממשק בין טיפול למשפט בא לידי ביטוי בעיקר באמצעות שילוב ידע מתחום מדעי ההתנהגות בשירות הליכים משפטיים, וזאת כדי לסייע לבית המשפט בשאלות מקצועיות שאינן משפטיות במהותן. עיקר הכתיבה התאורטית עסקה בהמשגת הפערים בין הדיסציפלינות ובדרכים לגישורם. דיסציפלינות הטיפול עסקו בעיקר בהגדרת כללים אתיים לכתיבת חוות דעת ולעדות בבית המשפט, דיסציפלינות המשפט עסקו בעיקר במידת המהימנות של ממצאי המחקר בתחום מדעי ההתנהגות והתאמתם לדרישות הראייתיות של ההליך המשפטי. בעשור האחרון ניתן להבחין במעבר מרטוריקה המציגה את ההבדלים בין הדיסציפלינות, כמכשול שיש להתגבר עליו, לרטוריקה המבקשת להפיק ערך מוסף מהשונות הדיסציפלינרית. זאת באמצעות הפנמת הבנות מתחום הטיפול לא רק בשירות ההליך המשפטי, אלא ככלי לשינוי האינדוקטרינציה המשפטית, הן ברובד החוקי-מהותי והן ברובד האתי-התנהגותי.

החיבור המוכר ביותר בין משפט לטיפול הוא תפיסת המשפט הטיפולית ה-therapeutic jurisprudence. ואכן, מאמרים רבים בגיליון זה והבא אחריו מבוססים על עקרונות המשפט הטיפולי. אלא שהמאמרים מפתחים ומרחיבים את היריעה ומציגים תובנות ויישומים חדשים לתפיסת המשפט הטיפולי. כפי שמעידים המאמרים בשני הגיליונות, המשפט הטיפולי אינו המופע היחיד של הממשק בין משפט לטיפול. ישנם מופעים שונים לממשק זה, המוכיחים שלא תמיד אחת ועוד אחת שווה שתיים, אלא יש בחיבור כדי ליצור שלושה, ארבעה ואף יותר עולמות חדשים. זהו ממשק עשיר שתכניו נחשפים אט אט במאמרים השונים.

הייחודיות של הגיליון הנוכחי נובעת גם מכך שהשילוב בין המשפט לטיפול אינו מתבטא רק בתוכני המאמרים, אלא גם בזהות הכותבים והכותבות המגיעים מתחום המשפט ומתחום

הטיפול ולעתים חוברים יחד למאמר משותף. השיתוף בין חוקרים משני העולמות מתבטא גם אצל העורכות המגיעות האחת מתחום המשפט (ד"ר לימור זר-גוטמן) והשנייה מתחום העבודה הסוציאלית (עו"ס ענבר כהן).

המאמר הפותח של הגיליון מאת עו"ד דליה שילי-יריחובר וד"ר טלי גל מציג את התרומה האפשרית של המשפט הטיפולי לתחום המשפטי החשוב של הגנת הילד. הכותבות משתמשות בהמשגת המערכת המשפטית, ל"בקבוקים" שהם המבנים ול"ינות" שהם התכנים שאותם יוצקים במבנים, כדי להציע דרכים שונות לשינוי המצב המשפטי הקיים כפי שהוא קבוע כיום בחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960. חוק זה מתאים ליישום עקרונות המשפט הטיפולי, שכן מטרתו טיפולית – הבטחת בריאותו ורווחתו של ילד הנמצא במצב סיכון. המאמר מדגים היטב כיצד יכולה גישת המשפט הטיפולי להעשיר את השיח הטיפולי הקיים בחוק זה ולהוסיף פרספקטיבות חדשות.

המאמר השני בגיליון, מאת ד"ר תמר מורג וד"ר קרני פרלמן, עוסק גם הוא בתרומה האפשרית של המשפט הטיפולי לתחום משפטי אחר – שיתוף ילדים בבתי המשפט למשפחה בישראל. המאמר סוקר את ההסדר החקיקתי וממצאי מחקר הערכה לגבי שיתוף ילדים בהליכים בבתי המשפט למשפחה. אף שההסדר אינו מבוסס באופן ישיר על המשפט הטיפולי, הכותבות מציעות התבוננות חדשה ומרתקת עליו לאור עקרונות המשפט הטיפולי. המאמר ממשיך ומציע כמה נושאים שבהם החלת עקרונות אלו יכולה לסייע להמשך החלת האיכותיות והיעילה של המודל המעוגן בהשתתפות ילדים.

המאמר השלישי של עו"ד מיכל גולד מציע מודל עבודה דו-תחומי, סוציאלי ומשפטי שבו יחברו יחד, תוך הבנה והבעת נכונות לשיתוף פעולה, עורכי דין ועובדים סוציאליים כדי להשיג את השינוי המיוחל במצבו של אדם. המאמר מבוסס על מחקר איכותני שכלל עובדים סוציאליים ועורכי דין המטפלים בנשים במסגרת מקלטים לנשים מוכות. המאמר פותח ומסביר מדוע שיתוף פעולה של אנשי המקצוע השונים חיוני לטיפול נכון וטוב יותר באדם המצוי בבעיה. המאמר ממשיך ומציג מודל עבודה סוציו-משפטי החל בצוות רב-תחומי, עובר ליצירת צוות בין-תחומי וכלה ביצירת שפה סוציו-משפטית.

המאמר הרביעי, של ד"ר מיכאל (מיקי) שינדלר ופרופ' ישראל (איסי) דורון, שופך אור על תופעה שכיחה של התעללות והזנחת זקנים שאינם חסרי ישע בידי צאצאיהם הסובלים מהפרעות פתולוגיות שונות אך מסרבים לטיפול שיקומי. המאמר בוחן לעומק אם החוק למניעת התעללות במשפחה, התשנ"א-1991 מהווה מענה ראוי לבעיה זו, והוא מגיע למסקנה שהחוק במתכונתו הנוכחית אינו מספק, ובמקרים רבים ההתעללות נמשכת. לפיכך, המאמר ממשיך ומציע כמה שינויים בהסדרים המשפטיים בישראל היכולים להביא למענה הגנתי, טיפולי, מקיף וראוי לאותם זקנים.

המאמר החמישי בגיליון הוא של עו"ס ענבר כהן. המאמר עוסק במפגש בין הטיפול למשפט, ומתמקד בחוויית העדות של אנשי טיפול בתיקי עברות מין. המאמר מבוסס על מחקר איכותני שכלל מגוון אנשי טיפול שחלקם שימשו כעדי תביעה, חלקם כעדי הגנה וחלקם העידו כעדים שמונו מטעם בית המשפט – כולם בתיקי עברות מין. ממצאי המחקר מצביעים על חוויה דומיננטית של פער וניגודיות בין הטיפול למשפט, שכן מרבית ההתבטאויות במחקר הצביעו על השפה וההתנהלות הכה שונה של שני העולמות. אחד החידושים שהמאמר מציג הוא

חויית ההלימה שהתבטאה בדמיון בין השפה המשפטית לשפה הטיפולית. המאמר ממשיך ומציע יצירת שיח שלישי המשלב בין המטרות של שתי הדיסציפלינות – המשפט והטיפול. המאמר השישי נכתב על ידי ד"ר דנה פוגין, פרופ' נעמי כץ, דנה לבוק-גל וד"ר נעמה כץ הבאות מדיסציפלינות שונות – משפט וריפוי בעיסוק. המאמר מציג פרויקט סיוע משפטי ותפקודי לנפגעי עברות. הסיוע מוצע לקרבנות העברה בסמוך לפגיעתם, והוא משלב סיוע משפטי בידי עורך דין עם סיוע תפקודי בידי מרפא בעיסוק. המאמר מציג את התפיסה שלפיה מערכת המשפט יכולה לתרום לרווחת נפגעים, או, לחלופין, לפגוע בהם פגיעה קשה נוספת. לכן סיוע משפטי המשולב עם שיפור תפקודם הוא רכיב חיוני בטיפול בנפגעי עברה. המאמר ממשיך ומציג מודל רווחה אישית תפקודית-יישומית המופעלת במסגרת הפרויקט, מודל המקיים את עקרונות המשפט הטיפולי וויקטימולוגיה חיובית.

המאמר השביעי בגיליון מציג נקודת מפגש נוספת בין משפט לטיפול והיא – עבודתם המשותפת של סגורים ציבוריים ועובדים סוציאליים המטפלים בנאשמים המגיעים לבית המשפט הפלילי בברונקס, ניו-יורק. שתי הכותבות, עו"ד רובין שטיינברג ועו"ס אליזבת קייני, הן מייסדות ומפעילות סגוריה ציבורית ייחודית זו. המאמר סוקר את הבסיס, ההצדקות ודרך ההפעלה של גישת "הגנה הוליסטית" שהן פיתחו על בסיס הגישה הטיפולית למשפט.

המאמר החותם את הגיליון הוא מאמרה של ד"ר רבקה רייכר-עתיר הלוקח את הקוראים לנקודת מפגש מעניינת בין משפט לטיפול המצויה בסוגיית ההתיישנות העולה בעבודת ועדת האתיקה של הסתדרות הפסיכולוגים בישראל. המאמר מבקש לבחון אם יש הצדקה להחיל את ההתיישנות המשפטית לגבי תלונות המוגשות לוועדת האתיקה של הפסיכולוגים, בשונה מתלונות המגיעות לוועדת המשמעת הסטטוטורית של הפסיכולוגים שבה נעשה שימוש בהתיישנות המשפטית כחלק מהדין המשמעתי. בחינה זו מובילה את הכותבת להציג שלושה עולמות: עולם המשפט, העולם הטיפולי ועולם האתיקה, ולהראות כי ישנה מגמה תרבותית להישענות מוגזמת על שיח המשפט כפיצוי על היעדרם של נורמות ושל כללי התנהגות מובנים ומוסכמים.

***

אנו מבקשות להודות לכל העושים במלאכת הכנת גיליון זה. תודה לשני עורכי המשנה – רן קינן וענבר גוטליב על השקעה ואכפתיות רבה; לעורך המשנה היוצא – ניב הרשקוביץ – שתרום רבות לגיליון; לחברי המערכת המצוינים שהשקיעו בכל מאמר והתמודדו היטב עם תכנים שונים; לעורכת הלשונית אמירה כהן; לשופטים האנונימיים שתרומתם לאיכות הגיליון לא תסולא בפז; ותודה מיוחדת לכותבים ולכותבות מהדיסציפלינות השונות שהיטיבו לבטא את העושר של החיבור בין משפט לטיפול.